

Bratislavský
samosprávny
kraj

PROGRAM:

9:00 - 10:00 Príchod účastníkov do Častej, registrácia

10:00 -10:15 Príhovor predsedu BSK

RAKÚSKE INŠPIRÁCIE

(odborné príspevky spojené s diskusiou)

Moderátor: Ing. arch. Erika Horanská, AINova

10:15 - 10:45 „Svetové kultúrne dedičstvo Wachau – ochrana a ďalší rozvoj prostredníctvom ekonomických činností“
Dipl. Ing. Michael Schimek, manažér lokality Svetového prírodného a kultúrneho dedičstva, konzultant „Schimek plant“, Spitz , Rakúsko

10:45 - 11:30 „Zmeny v oblasti kultúrneho dedičstva Bratislavy a okolia očami rakúskeho experta“
Mag. Walter Persché, riaditeľ Rakúskeho kultúrneho fóra v Bratislave v r.1997 - 2002

11:30 - 12:00 Prestávka

VYBRANÉ PRÍKLADY HOSPODÁRSKYCH AKTIVÍT MINULOSTI, KTORÝCH VÝSLEDKY SA STALI SÚČASŤOU KULTÚRNEHO DEDIČSTVA

(odborné príspevky spojené s diskusiou)

Moderátor: Ing. arch. Michal Škrovina, AINova

12:00 - 12:20 „Industriálne dedičstvo“
Ing. arch. Vladimír Husák, CSc., odborník v oblasti industriálneho dedičstva

12:20 - 12:40 „Význam a dedičstvo Pálfiovcov na území BSK“
Mgr. Daniel Hupko, Historický ústav SAV

12:40 - 13:00 „František Štefan I. Lotrinský ako tvorca kultúrnej barokovej krajiny Holíčsko-Šaštínskeho panstva“
PhDr. Radoslav Ragač, PhD., riaditeľ Slovenského národného archívu

13:00 - 14:00 Obed

KULTÚRNE DEDIČSTVO A HOSPODÁRSTVO

ÚLOHA SAMOSPRÁV PRI OCHRANE A ROZVOJI KULTÚRNEHO DEDIČSTVA (prezentácie a moderovaná diskusia účastníkov konferencie)

Moderátor: Ing. arch. Jaroslav Kilián, výkonný riaditeľ AINova

- 14:00 - 14:15 „Finančné možnosti podpory projektov ochrany a rozvoja kultúrneho dedičstva“
Mgr. Barbora Lukáčová, BSK, riaditeľ odboru Stratégie a projektového riadenia
- 14:15 - 14:30 „Príspevok AINovy k rozvoju kultúrneho dedičstva malokarpatského regiónu“
Ing. arch. Erika Horanská, AINova
- 14:30 - 15:00 „Ochrana a rozvoj kultúrneho dedičstva z pohľadu samospráv“
skúsenosti, očakávania a hľadanie riešení, moderovaná panelová diskusia
Účastníci panelovej diskusie:
- Mgr. Tomáš Pitoňák, podnikateľ, Pezinok
 - Alojz Koiš, starosta obce Kráľová pri Senci
 - Ing. Ladislav Cingel, starosta obce Dunajská Lužná
 - Mesto Pezinok, zástupca MSÚ
- 15:00 - 15:30 „Vízia kultúrneho kraja“
Mgr. Ladislav Snopko, BSK, predseda komisia kultúry a ochrany historických pamiatok

KULTÚRNE DEDIČSTVO A HOSPODÁRSTVO

Dipl. Ing. Michael Schimek, manažér lokality Svetového prírodného a kultúrneho dedičstva, konzultant „Schimek plant“, Spitz, Rakúsko

Svetové kultúrne dedičstvo Wachau – ochrana a ďalší rozvoj prostredníctvom ekonomických činností

Región Wachau, ktorý bol v roku 2000 zaradený do zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO, leží v povodí Dunaja vo východnej časti Dolného Rakúska približne 80 kilometrov západne od Viedne. Za svoju existenciu vďačí skutočnosti, že Dunaj medzi mestami Melk a Krems v dĺžke 36 kilometrov oddeľuje časť Českej Vysočiny, takzvaný Dunkelsteinerwald, od územia Waldviertel na severe. V strede regiónu Wachau sa nachádza vrch Jauerling, ktorý je vďaka výškovému prevýšeniu 800 m od hladiny rieky najvyšším vrchom v bezprostrednej blízkosti Dunaja pozdĺž celého jeho toku.

Rozhodujúcim dôvodom pre zaradenie regiónu do zoznamu svetového dedičstva je jeho približne 30 000 rokov trvajúce osídlenie ako aj dobrá čitateľnosť najmä histórie hospodárskej činnosti v krajine za posledných 1000 rokov.

Rozvoj regiónu, ako ho poznáme dnes, začal pred viac ako 1000 rokmi. Wachau bol spravovaný radom kláštorov, ktoré boli situované pozdĺž Dunaja v Hornom Rakúsku, Salzburgu, Bavorsku a Švábsku, a nemali možnosť produkovať víno na svojom území. Preto si zadovážili majetky vo Wachau, kde pre nich miestni obyvatelia pestovali hrozno. To sa centrálnne zhromažďovalo a spracovávalo v lisovniach. Napokon bolo víno namáhavým spôsobom prepravované („vlečené“) hore prúdom. Spiatočná cesta lodí v smere toku rieky slúžila na prepravu soli, železa alebo stavebného materiálu.

Pre takýto hospodársky systém potrebné budovy – lisovne a sklady soli – tvoria dodnes architektonický základ miest a námestí, ktoré si uchovali svoj historický vzhľad. Len v mestách Krems a Stein sa nachádza 53 bývalých lisovní, ktoré spadali pod viaceré kláštory. Mnohé mestá podnes udržiavajú blízke vzťahy so sídlami kláštorov (Spitz – Niederaltaich, Dürnstein – Tegernsee, Rossatz – Metten, Arnsdorf – Salzburg, ...). Kláštornej produkcii vína vďaka Wachau aj za svoj príznačný krajinný prvok – kamenné valy / terasy z nasucho kladených kameňov (po slovensky „rúny“), ktoré vznikali už v čase zakladania kláštorov.

Tento úspešný systém však padol zo dňa na deň. Keďže väčšina pozemkov vo Wachau patrila nemeckým kláštorom, mal Ríšsky deputačný výnos (Reichsdeputationshauptschluss) z roku 1803 zdrvivý dosah aj na Wachau. Mnohí vinári sa zrazu zo zamestnancov v riadenom hospodárstve zmenili na súkromníkov s vlastnými vinohradmi – situácia sa podobala tomu, čo sa dialo po páde Železnej opony.

Región Wachau sa však zďaleka nezregeneroval tak rýchlo ako mnohé stredoeurópske či východoeurópske krajiny za posledných dvadsať rokov. V 19. storočí tento región skôr ešte viac schudobnel. Nanovo ho objavili až okolo roku 1870 maliari z Viedenskej Akadémie.

KULTÚRNE DEDIČSTVO A HOSPODÁRSTVO

V množstve nahnutých domčekov, v cestách s výmoľmi a v chorľavých deťoch nachádzali hľadanú pravosť a nefalšovanosť a začali spolu so svojimi žiakmi túto jedinečnú krajinu regiónu Wachau maľovať. Tým sa Wachau dostal opäť do povedomia viedenskej spoločnosti, čo nakoniec viedlo k výstavbe železničnej trate. Tá bola dokončená v roku 1908 a umožnila rýchle prepojenie Viedne a regiónu, v ktorom sa začal rozmáhať turizmus. Vlna filmov s témou domoviny ako aj vybudovanie cesty prvej triedy v 50. rokoch prispeli k tomu, že sa Wachau stal dostupnejším a utkvel v povedomí mnohých návštevníkov.

O ďalší rozvoj regiónu sa za posledných 50 rokov zaslúžili tri inštitúcie:

1, Združenie „*Arbeitskreis Wachau*“, ktoré vzniklo v roku 1972 ako *Pracovná skupina na ochranu Wachau*. Prvoradým cieľom bol nakoniec víťazný boj mnohých angažovaných obyvateľov Wachau i zvonka proti plánu výstavby vodnej elektrárne na Dunaji pri meste Dürnstein. Združenie sa takisto zaslúžilo o to, že v roku 1994 bol región Wachau ocenený Európskym diplomom za ochranu prírody, ktorý udeľuje Rada Európy. Po istom uvážení podporilo združenie aj zapísanie regiónu Wachau do zoznamu svetového dedičstva v roku 2000. Následne došlo k reorganizácii združenia, po ktorej čoraz viac pôsobí ako platforma pre hájenie záujmov 13 obcí vo Wachau a vypracováva projekty zamerané na rozvoj a ochranu regiónu. Ďalej sa podieľa na európskych rozvojových programoch ako Leader a LIFE a na nadnárodných projektoch.

2, Miestny spolok územnej ochrany wachauského vína, *Vinea Wachau Nobilis Districtus*, bol založený v roku 1983 vedúcimi osobnosťami vinohradníctva a vinárstva vo Wachau a slúži ako vzorový príklad pre celú Európu. Základom jeho úspechu je systém označovania, ktorý sa zakladá na najvyšších kritériách kvality, konzekventnom pridržiavaní sa zásad „terroir“, dobrovoľnom upustení od technológií, ktoré by menili vlastnosti vína a na bezchybnej vlastnej kontrole. Už od svojho založenia riadia spolok *Vinea* poprední miestni vinári, vďaka ktorých popularite a vzornému príkladu má Wachau povest' veľmi kvalitnej a lukratívnej vinárskej oblasti. Táto stratégia má za následok, že víno z Wachau je medzičasom známe a obľúbené na celom svete. Z toho vyplývajúce veľké zisky umožňujú vinárom, aby svoje víno i naďalej získavali z kamenistých terás, ktoré sú finančne náročné na udržiavanie. Rozloha obrábanej pôdy na strmých kamenistých terasách sa vo Wachau v priebehu niekoľkých desaťročí nezmenila, zatiaľ čo v podobných regiónoch, ako je napríklad národný park Cinque Terre sa od roku 1970 zmenšila z 1 500 na 90 hektárov.

3, Spoločnosť *Donau Niederösterreich Tourismus GmbH (DTG)* pôsobí od roku 2003 ako ústredná inštitúcia zaoberajúca sa vypracovávaním nových ponúk pre turistov a strategickým marketingom v oblasti turizmu. Nahradila tak pôvodný turistický spolok *Wachau-Nibelungengau*, ktorý sa venoval širšie zameranému marketingu. Spolu s občianskym združením *Wachau* sa DTG už niekoľko rokov sústreďuje na nové trhové a marketingové stratégie. Snaží sa o dlhodobé zlepšenie obrazu, ktorý turizmus vo Wachau zanecháva, a to s prihliadnutím na zvýšené nároky na kvalitu a autenticosť produktov.

KULTÚRNE DEDIČSTVO A HOSPODÁRSTVO

Vo svojom sídle, zámku Spitz, prevádzkujú tieto tri inštitúcie spoločne kanceláriu, v ktorej sa približne 20 zamestnancov denne venuje otázkam ochrany, rozvoja a propagácie regiónu Wachau.

Smerodajné ciele pre spoločnú prácu (a súčasne smerodajná stratégia pre momentálne vo fáze prípravy sa nachádzajúci plán manažmentu regiónu, ktorý je svetovým kultúrnym dedičstvom) sú nasledovné:

- 1, Miestni obyvatelia by naďalej mali vo svojom regióne môcť žiť, pracovať, podieľať sa na spoločenskom živote tak, aby na svoju domovinu mohli byť hrdí.
- 2, Turistom by malo byť umožnené, aby región spoznali autentickým spôsobom, no pritom pokiaľ možno nenarušili jeho charakter.
- 3, Zvyšovanie kvality má mať prednosť pred zvyšovaním kvantity.
- 4, Najväčšia pozornosť by mala byť i naďalej venovaná snahe o ochranu regiónu.

Významné projekty v najdôležitejších pracovných oblastiach regionálneho rozvoja:

- 1, Ochrana prírody, ochrana krajinného prostredia, ekologický turizmus
 - renaturácia rozsiahlych úsekov toku Dunaja v regióne Wachau (prepojenie starého ramena, spevňovanie brehov, vytvorenie umelých ostrovov)
 - údržba a úprava približne 40 hektárov stepných lúk (profesionálna starostlivosť, pasienky, dobrovoľnícke práce, usporiadanie medzinárodných pracovných týždenných pobytov pre mladých ľudí)
 - renaturácia a vyhlásenie za chránenú oblasť viac ako 60 hektárov svahových lesov
 - verejné vypracovanie smerníc pre posudzovanie krajiny v prípade žiadostí o rozšírenie osídľovania (územné plánovanie)
 - oživenie prírodného parku Jauerling-Wachau ako moderného veľkoplošného parku v súlade s novodobými stratégiami spravovania prírodných parkov
 - rekonštrukcia a premiestnenie Domu Hansa Pichlera spolu s Wachauskou terasou na Hochjauerlingu.
 - rekonštrukcia a prepracovanie ponuky turistických chodníkov v celom prírodnom parku Jauerling-Wachau
 - vytvorenie a zodpovedajúca propagácia Wachauského chodníka kultúrneho dedičstva, náučného chodníka po celom regióne Wachau (približne v dĺžke 180 kilometrov), ktorý má viesť popri najvýznamnejších pamätihodnostiach a zaujímavostiach regiónu – až sedmina všetkých turistov počas sezóny 2010 sa informuje na možnosť pešej turistiky vo Wachau

KULTÚRNE DEDIČSTVO A HOSPODÁRSTVO

- celkový objem investícií od roku 2002: približne 8 miliónov eur

2, Produkcia vína

- schválenie Codexu Wachau, ktorý ešte viac upresňuje prísne kritéria kvality, ktoré wachauskí vinohradníci z vlastnej iniciatívy zostavili a dodržiavajú
- profesionalizácia organizácie Weinstraße Wachau a prepojenie manažmentu organizácií Vinea Wachau a Weinstraße Wachau v jednom pracovníkovi
- viac ako 60 vinohradníkov vo Wachau a v meste Krems investovali pomocou fondov EÚ do modernizácie technológie svojich vínných pivníc a/alebo do modernizácie svojich viech
- celkový objem investícií od roku 2002: približne 10, 5 milióna eur

3, Turizmus a doprava

- úplná reštrukturalizácia marketingu v oblasti turizmu spojená so zaobstaraním prostriedkov potrebných na prevádzku turistických prevádzok v regióne, prepojenie ponúk, distribúciu produktov a cielený marketing
- podpora založenia alebo modernizácie asi dvadsiatich malých a stredne veľkých turistických atrakcií (menších múzeí, ruín, náučných chodníkov, ...)
- kompletná tematická reorganizácia turizmu vo Wachau v rámci vypracovania stratégie v spoločnosti Donau Niederösterreich Tourismus GmbH (DTG) ako aj v rámci veľkého strategického projektu Wachau 2010 plus
- rozvoj rozsiahleho dopravného konceptu pre celý región, a po prvý krát vytvorenie možnosti spoznať Wachau bez osobného automobilu (pomocou siete autobusov, zachovania wachauskej železnice pre turistické účely, doplnujúcich miestnych prepravcov a trajektov)
- vypracovanie konceptu integrovaného dopravného systému, ktorý by zahŕňal všetkých prepravcov, naplánovaná je aj obnova značenia slúžiaceho verejnosti v celom regióne
- celkový objem investícií od roku 2002: približne 5 miliónov eur

4, kultúra, ďalšie oblasti

- intenzívnejšie prepojenie už existujúcich kultúrnych inštitúcií s kultúrnymi podujatiami v regióne
- príležitostné špeciálne projekty ľudového a profesionálneho umenia (napr. festival „Afhorchen 2007“, inštalácia umeleckého diela „Camera Obscura für die Donau“ od Olafura Eliassona na trajekte na trase Spitz - Arnsdorf)
- vypracovanie regionálnej stratégie vzdelávania

KULTÚRNE DEDIČSTVO A HOSPODÁRSTVO

- vypracovanie regionálnej energetickej stratégie pre celý región s dôrazom na otázky, ktoré sú relevantné pre stváranie krajiny a miest (napr. súlad moderných energetických technológií s chránenými stavbami alebo možnosť zachovania otvorených lúčnych porastov v prírodnom parku Jauerling-Wachau)
- rôzne projekty na posilnenie povedomia vo vlastných radoch ale i navonok (školské projekty s témou kultúrneho dedičstva, usporiadanie nespočetných exkurzií pre školy, univerzity, partnerské regióny ako i mnohých prednášok doma a v zahraničí, vyučovanie na Technickej Univerzite v Cottbuse, ...)
- celkový objem investícií od roku 2002: približne 4 milióny eur

K tomu treba pripočítať aj rad ďalších projektov a iniciatív zo strany inštitúcií, ktoré s nami spolupracujú. Mnoho z týchto aktivít ako aj veľká časť finančnej podpory na naše aktivity pritom pochádza od vlády spolkovej krajiny Dolné Rakúsko. Pri niektorých tematických oblastiach (ako je napríklad údržba pamiatok) aj od príslušných ministerstiev a úradov (Pamiatkový úrad).

Všetky tieto aktivity sa uskutočňujú na pozadí nezmazateľnej skutočnosti, že ani intenzívna spolupráca 13 miest a obcí vo Wachau nemôže výraznejšie ovplyvniť globálne parametre regionálneho vývoja. Chýba tu totiž celý rad riadiacich mechanizmov (ako napríklad možnosť pritiahnuť väčších priemyselných producentov), čo vyplýva z obmedzenia sa na tematické oblasti, ktoré sú kompatibilné s postavením a históriou regiónu.

Z tohto dôvodu nemôže ani regionálna stratégia nič zmeniť na tom, že až 80% obyvateľov dochádza za prácou a 1% obyvateľov sa každoročne odsťahuje z odľahlejších obcí.

Uvediem príklad: Mladá rodina, ktorá sa chce presťahovať z mesta Krems na vidiek sa ocitne pred voľbou. Môžu si kúpiť dom v historickom centre Dürnsteinu, no z dôvodu nedodržania istého energetického indexu nedostanú príspevok na bývanie a aj pri najmenších rozhodnutiach sú odkázaní na dobrú vôľu Pamiatkového úradu. Druhou možnosťou je, že si za pätinu kúpnej ceny kúpia pozemok v Rohrendorfe a v podstate bez obmedzení so slušným príspevkom od spolkovej krajiny si postavia dom svojich snov. V oboch prípadoch by mladá rodina za prácou do Kremsu musela cestovať sedem kilometrov.

Práve preto je taká dôležitá práve druhá polovica vety v bode 1 regionálnej stratégie: Miestni obyvatelia by mali mať možnosť udržiavať a rozvíjať svoj región a byť naň hrdí. Len hrdí ľudia svoju prácu vykonávajú dobre a s nasadením. Práve na to treba prihliadať pri pesimisticky vyznievajúcich diskusiách, o čo sa nie zriedka zaslúžia práve strážcovia kultúrneho dedičstva.

KULTÚRNE DEDIČSTVO A HOSPODÁRSTVO

Mag. Walter Persché, Riaditeľ Rakúskeho kultúrneho fóra Bratislava v r. 1997-2002

Zmeny a ohrozenia kultúrneho dedičstva – skúsenosti z Rakúska **Kultúrne dedičstvo nemusí byť krásne – ale malo by byť pravé/nefalšované**

Uchovávanie kultúrneho dedičstva je viac ako ochrana pamiatok.

Kultúrne dedičstvo je záležitosťou sebavedomia

Historické (súvislosti a) problémy:

Počas celých generácií bola kultúrna identita (Slovákov pozn.) potláčaná a falšovaná.

- V 19. storočí väčšinovým maďarským obyvateľstvom.
- V 20. storočí násilným presídľovaním takzwanej buržoázie z miest na vidiek a opačne.
- V neskorších rokoch 20. storočia a v 21. storočí masovým osídľovaním tzv. "zeleného pásu" okolo väčších miest ako napr. Bratislavy, obyvateľmi miest.

Diagnóza

Je vždy ťažké udržať charakter malých mestečiek a vidieckych sídiel v **blízkosti väčších miest.**

- zamieňanie si pojmu urbanita s modernitou; mylné pokusy dávať vidieku za vzor mestský spôsob života
- kultúrny ťah mesta /odliv ľudí. Týka sa predovšetkým kreatívnych a iniciatívnych ľudí.
- Pôsobenie nesprávnych príkladov
- rozpad sociálnych štruktúr a väzieb.
- ubúdanie/odbúvanie ekonomickej bázy, zanikanie normálneho každodenného spôsobu života
- tým aj ubúdanie veľkej časti katalyzátorov medziludskej komunikácie .
- tým aj rozpad prirodzenej štruktúry obyvateľstva.

Dediny sa stávajú nocľahárňami, počas týždňa cez deň pustnú a menia na obce duchov. Ani po večeroch sa tam veľa nedeje, keďže ponuka večerných aktivít mesta je atraktívnejšia. Cez víkend tiež väčšinu ľudí pracujúcich počas týždňa v meste na ulici nestretnete, pretože sa musia zasa venovať údržbe vlastnej záhrady alebo vybavujú veľké nákupy v nákupných centrách.

Terapia

Vytvárať domov

Iba spoločne sa dá niečo dosiahnuť

- prístupný každému, kto má záujem spolupracovať
- nutnosť postaviť si pracovný plán
- presné rozdelenie úloh

Posilňovanie sebavedomia

KULTÚRNE DEDIČSTVO A HOSPODÁRSTVO

- dokumenovaním a prezentáciou miestnej histórie (možné aj spolu s viacerými obcami)
- zbieraním historických fotografií spojeným s výstavou alebo ich publikovaním
- iniciovaním „oral history“ medzi žiakmi (iniciovaním zaznamenávania pamätí a osobných životných spomienok na „staré časy“)
- organizovaním súťaží prispievajúcim k skrášľovaniu obce
- kvetinovou výzdobou (na oknách, v predzáhradkách)
- predstavovaním príkladných úprav súkromných záhrad
- ukázkami príkladne obnovených fasád a okien

Posilňovanie sociálnej súdržnosti

- podporovaním existujúcich združení
- zmapovaním ľudských zdrojov
- zapájaním novo prisťahovaných občanov
- (znovu)oživením tradičných slávností a zvykov

Zachovanie štruktúr

- dostupnosť tovaru a služieb
- školstvo
- zdravotná starostlivosť
- cirkevné zariadenia

Ochrana pamiatok / kultúrneho dedičstva

- Inventarizácia
- Rebríček priorít
- Jednotlivé objekty a celkový

Turizmus?

Všetko, čo robíme, robíme v prvom rade pre seba a nie pre hostí

Pre obyvateľov a nie pre návštevníkov

Ak sa v našej obci cítime dobre, nachádzame v nej útočisko, domov, budú sa u nás dobre cítiť aj hostia, radi nás prídu navštíviť a to bude pre nás dôkazom, že sme na správnej ceste.

KULTÚRNE DEDIČSTVO A HOSPODÁRSTVO

Ing. arch. Vladimír Husák, CSc.

Téma – Industriálne dedičstvo

Z podnetu Rady Európy a Európskej Komisie témou súčasných Dní európskeho kultúrneho dedičstva sa stali technické a industriálne pamiatky. Zapájajú sa do nich orgány štátnej a verejnej správy, organizácie tretieho sektora, k spolupráci je prizývaná široká verejnosť. Už v rokoch 1992 – 3 pri príprave podkladov pre zápis „Banskej Štiavnice a technických pamiatok v jej okolí“ na Listinu Svetového kultúrneho dedičstva UNESCO zdôrazňovali zahraniční odborníci spracovateľom návrhu popri dôkladnej identifikácii artefaktov najmä stav verejného povedomia, ako existencie základného faktora dôležitého pre ich zachovanie a odovzdanie ich výnimočného odkazu budúcim generáciám.

Vzhľadom na vymedzený časový priestor sa zameriam stručne iba na niektoré aspekty.

1. Ako sa vnímajú diela industriálneho dedičstva /ID/ v západnej Európe

- prvé prejavy likvidácie historických industriálnych diel začali v 50. rokoch, s veľkou intenzitou v období deindustrializácie v 60. a 70. rokoch minulého storočia. Zároveň začínajú prvé výzvy k novému postoju k hodnotám tohto originálneho pôvodného kultúrneho dedičstva /Iron Bridge, 1973/.

- 1976, Generálna konferencia múzejníkov a pamiatkarov vo Francúzsku vydala Memorandum Le Creusot

- 1978, vznik Medzinárodného výboru na ochranu industriálneho dedičstva UNESCO /TICCIH UNESCO/,

1993 /?/ zápisy baní v Goslare a huty vo Volklingene /Nemecko/ do Svetového kultúrneho dedičstva UNESCO, prezentácia na Veľtrhu pamiatok v Lipsku s bohatým komentárom a definíciou historických industriálnych diel ako „**dokumentov technickej vyspelosti, technickej kultúry a technickej tradície, ktorá sa ráta k najdôležitejším a najcharakteristickejším prejavom výkonov priemyselne vyspelých národov. Je v záujme každého národa, že sa kultúrne hodnoty obsiahnuté v priemyselnom dedičstve nesmú premrhať, ale tiež nesmú obmedziť na papierovú dokumentáciu v slávnostných zborníkoch**“.

- 2003, 12. kongres TICCIH prijal medzinárodnú **Chartu industriálneho dedičstva**/ www.industrialnahlas/. Charta definuje industriálne dedičstvo ako pozostatky industriálnej kultúry s ich historickou, technologickou, sociálnou, architektonickou alebo vedeckou hodnotou. Sú to rôzne stavby, strojové zariadenia, objekty, vrátane k nim patriacich domov na bývanie, bohoslužbu, vzdelávanie. Ťažiskom záujmu je historické obdobie od počiatkov priemyselnej revolúcie v polovici 18. storočia do súčasnosti. Zvláštnu hodnotu im dodávajú zachované technológie, typológia miest alebo krajiny /urbanizmus a krajinoobraz/. Mimoriadne cenné sú rané alebo priekopnícke príklady. /Na Slovensku napr. Kremnická mincovňa – 1328- dodnes, Banskobystrický mediarsky podnik- 1495 - 1991, Železiarsky podnik v Hronci a Podbrezovej – 1580 do súčasnosti a ďalšie./ ChID definuje hodnoty ID, význam identifikácie, dokumentácie a výskumu, nároky právnej ochrany, potreby údržby a zachovania, ich začlenenie do výchovy a a vzdelávania ako aj spôsoby prezentácie a výkladu. /V súčasnosti

KULTÚRNE DEDIČSTVO A HOSPODÁRSTVO

sa stávajú v západnej Európe industriálne diela predmetom intenzívneho záujmu z hľadiska ich estetických hodnôt a ich umeleckých zložiek /architektúra, priemyselný design, atď./ - Vznik ERIH, organizovaná sieť Európskych ciest industriálnou kultúrou, spájajúca kotevné mestá v západnej Európe.

2. Ako sa vnímali diela industriálneho dedičstva na Slovensku

- výskumné programy na ochranu technických pamiatok, 70. roky,
- 1976, významný slovenský pamiatkar V. Jankovič konštatuje vo svojej práci, že „Slovensko je od dávnych čias klasickou krajinou technických diel a zachovaný fond technických pamiatok je kultúrna hodnota, s ktorou sa treba zodpovedne zaoberať na vedeckom základe“,
- 1983, seminár MSPS : Technické pamiatky Bratislavy /zborník 1985/ má veľký ohlas v odbornej aj laickej verejnosti,
- 1993 Zápis „Banskej Štiavnice a technických pamiatok v jej okolí“ na Listinu SKD UNESCO,
- cca 1995 – 2005, útlm záujmu štátnej pamiatkovej starostlivosti o technické a industriálne pamiatky, veľmi slabá účasť na práve sa dynamicky rozvíjajúcej medzinárodnej výmene poznatkov a skúseností, následné rozsiahle totálne likvidácie historických industriálnych diel a celých areálov po celom Slovensku : napr. v Bratislave - 24 najstarších historických tovární v lokalite Mlynské Nivy, vrátane tovární Kablo, Gumon, teplárne, ďalej Mlyny a pekáreň Jedľa, celý uhorský závod Siemens – Schuckert Danubius Elektrik, čiastočne /dokedy?/ kefová továreň, Tabaková továreň – **najstaršia v Bratislave /1853!/,** v súčasnosti sa rozoberá monumentálny objekt kvasiarme pivovaru Stein /porovnajme akú starostlivosť venujú podobnému, ba väčšiemu v Dortmunde !/, transformujúceho na symbol budúceho európskeho mesta kultúry a Vestfálska /, k tomu chátrajúce objekty Dynamit – Nobel !/ , zničená secesná kolónia Stollwercku – Figara, ohrozený je funkcionalistický Výstavný palác veľtržného areálu, dnešné PKO. Možno uviesť príklady z Nitry /Mlyny a silá/, z Banskej Bystrice /cementáreň, veľmi dôležitá časť Medeného hámra, 500 – ročný unikát z roku 1496 !/, úpravňa rúd v Španej Doline dokumentujúca nepretržitú banskú prácu 2000 rokov, atď.
- 2006 -7, nový záujem v pamiatkovej sfére o kultúrne hodnoty v ID,
- 2009 počiatok evidenčného výskumu industriálnych pamiatok poukazuje podobne ako v ČR /od roku 1994/, že pre rozsah, rôznorodosť nemožno výskum pamiatok ID obmedziť na krátku kampaň,
- vytvára sa Zoznam pamätihodností sídiel /nechránené zákonom/.

3. Spôsob zhodnocovania architektúry historického industriálneho dedičstva a jeho prijímanie obyvateľstvom

a/ náhrada inou výrobou,

b/ muzealizácia /množstvo príkladov zo zahraničia, niekoľko aj u nás,

KULTÚRNE DEDIČSTVO A HOSPODÁRSTVO

c/ konverzia, nájdenie vhodného nového využitia. Týmto spôsobom vznikol v Európe celý rad príťažlivých centier. /Rozsiahla štátom dotovaná osвета, a výskum, v západnej Európe našla aj pre finančne nákladné konverzie pripravených prijímateľov – so záujmom sledujú nové kreatívne prístupy v premenách industriálnych diel na nové účely, prekvapivé a unikátne účinkom vrstvenia starších a nových kultúrnych vrstiev. Dokumentujú zrod nového kultúrneho postoja spoločnosti. Konverzie predstavujú vhodný nástroj plánovania a realizácie politiky /miest, regiónov.../ z hľadiska sociálno-ekonomického, ekologického a kultúrno-civilizačného rozvoja. Stavia na raste atraktivity industriálneho dedičstva a posilňovania historickej identity /turizmus/ v súvislosti s postupne miznúcimi svedkami industriálnej éry spoločenského vývoja, na jeho využití v spojení s rozvojom konkrétnych spoločenských potrieb, voľnočasových aktivít a služieb.

4. Historické konverzie na Slovensku /príklady/

. zmenená výroba : Továreň na kefy v BA – nábytkársky závod,

Tabaková továreň v BA – Tesla Bratislava, monopolný výrobca rádioprijímačov

. nevýrobné objekty z industriálnej sféry : Burza v Bratislave Univerzita Komenského, cca 1935

Veľtržný areál v Bratislave – PKO, 1948

6. Súčasné hodnotné konverzie industriálnych objektov

Design factory /paneláreň/, jeden z autorov Ing. arch. M. Paško, autor slávnej konverzie lodenice v Berne na Mestské divadlo /práca v rakúskom ateliéri/,

Šamorín – konverzia súboru mlynov na komerčné centrum /podobne na základe skúsenosti autorky z Rakúska/,

Výstavné siene TECHO, Galéria Veža na Továrenskej ulici v Bratislave, konvertované z hál kedysi slávneho Výskumného ústavu káblov a izolantov,

Kuhmayerova továreň v Bratislave /Technické sklo/, dnes Pamiatkový úrad SR.

7. Literatúra /výber/:

Průmyslové dědictví, zborník z medzinárodného Bienále Praha, 2008,

Zemánková H. : Tvořit ve vytvořeném. Nové funkční využívání uvolněných objektů, VUT Brno, 2003,

Obuchová V. : Priemyselná Bratislava, P.T. Marenčin, 2009.

Husák V. Priemyselné dedičstvo v architektúre. Dokument a prameň poznania civilizácie vývoja Slovenska v európskom prostredí, Montánná história 2, LC, s.r.o., 2009,

KULTÚRNE DEDIČSTVO A HOSPODÁRSTVO

Husák V. Industriálne dielo – fenomén vedy a umenia. Zborník zo seminára Umenie na Slovensku v historických a kultúrnych súvislostiach. Trnavská univerzita, 2008.

Mgr. Daniel Hupko, Historický ústav SAV

Význam a dedičstvo Pálfiocov na území Bratislavského samosprávneho kraja

Rod kniežat a grófov Pálfiocov z Erdődu patrí k najvýznamnejším rodom Uhorského kráľovstva. Jeho panstvá sa nachádzali na území dnešného Slovenska a dodnes sú veľavravným dôkazom jeho mecénskych aktivít na našom území: hrady, zámky, kaštiele, kostoly, kláštorné komplexy, rodové hrobky a v múzeách zachované umelecké predmety svedčia o vkuse a množstve finančných prostriedkov, ktoré jednotliví členovia rodu investovali do umeleckých hodnôt, ktorí ich prežili.

Bratislavský samosprávny kraj má medzi slovenskými vyššími územnými celkami výnimočné postavenie. Rozprestiera sa na časti územia bývalej Bratislavskej stolice, ktorá patrila z hľadiska historických väzieb a svojej výhodnej geografickej polohe k významným častiam Uhorska. Nielen blízkosť Viedne a Budapešti ako významných centier monarchie, ale i skutočnosť, že sama Bratislava bola pomerne dlhý čas hlavným mestom Uhorského kráľovstva prispela k tomu, že na území Bratislavskej stolice či priamo v meste Bratislava sa koncentrovali sídla mnohých šľachtických rodov.

Pálfiocvi ako bohato rozvetvený šľachtický rod vlastnili celý rad trvalých či sezónnych sídiel a Bratislavskému samosprávnemu kraju patrí prvenstvo, že na jeho dnešnom území sa nachádzali sídla všetkých vetiev a línií, ktoré pálfiovský rod tvorili: svoju rezidenciu na jej území malí Pálfiocvi pezinskí, malackí, stupavskí i červenokamenskí. Nielen kaštiele v Malackách a Stupave či hrad Červený Kameň patria k vynikajú architektonickými a umeleckými kvalitami. Z historického hľadiska sú cenným dokladom i zámok v Pezinku, zaniknutý zámok v Kráľovej pri Senci, hrady Devín, Pajštún či Plavecký hrad...

Územie Bratislavského samosprávneho kraja je dodnes s rodom Pálfiocov späté i erbom, ktorý ho identifikuje: odvodený je z historického erbu Bratislavskej stolice. Ten je v štítovom poli totožný s rodovým znakom Pálfiocov: na modrom poli zo zlatého polkolesa spoza trojvršia vyrastá zlatý jeleň.

Príspevok predstavuje kniežatá a grófov Pálfiocov z Erdődu vo vzťahu k územiu dnešného Bratislavského samosprávneho kraja nielen ako rod so stáročnou históriou, ktorý počas svojho pobytu na našom území vytvoril mnoho umelecky a historicky hodnotných stavieb, ale predstavované skutočnosti uvádza i do historických a spoločensko-politických súvislostí. Tým poukazuje na ich historický prínos a vyzdvihuje potrebu ich zachovania pre ďalšie generácie ako jedinečného dokladu doby, ktorá, hoci je dávno minulou, má dodnes čo povedať.

KULTÚRNE DEDIČSTVO A HOSPODÁRSTVO

PhDr. Radoslav Ragač, PhD., Slovenský národný archív

František Štefan I. Lotrinský ako tvorca kultúrnej barokovej krajiny Holíčsko-Šaštínskeho panstva

Autor v príspevku predstavuje osobnosť cisára Františka Štefana I. Lotrinského (1708-1765) a jeho ekonomické aktivity na cisárskom panstve Holíč v 30.-60. rokoch 18. storočia. Príspevok je čiastkovým výstupom z doteraz len čiastočne spracovaného rozsiahleho archívneho materiálu vo fonde panstva a vo fonde Riaditeľstvo cisárskych súkromných majetkov vo Viedni a Učtáreň riaditeľstva, všetkých uložených v Slovenskom národnom archíve.

Výskum prebieha kontinuálne aj v súčasnosti. Významné poznatky boli získané aj spracovaním rozsiahleho súboru historických máp a plánov vo fonde panstva. František Štefan I. Lotrinský bol nielen predvídavý ekonóm, ale tiež nositeľ významných kultúrno-historických hodnôt európskej úrovne, ktoré sú doteraz sčasti nepoznané.

Kultúrne hodnoty, ktoré v tomto období na v mikroregióne období vznikli bez nadsadenia reprezentujú pomyselný *zlatý vek* panstva. Významným hospodárskym pilierom panstva bolo zavádzanie progresívnych a zároveň ekonomicky efektívnych technológií. Okrem známej manufaktúry na fajansu a kameninu je potrebné spomenúť aj zavedenie mláťačiek už v 60. rokoch 18. storočia, veterné mlyny, systém vodohospodárskych diel, zefektívnenie poľnohospodárskej výroby, nové metódy chovu hovädzieho dobytka, syrársku výrobu, holandskú metódu lovu vodného vtáctva. Moderné technológie pomáhali zavádzať zahraniční odborníci.

KULTÚRNE DEDIČSTVO A HOSPODÁRSTVO

Ing.arch. Erika Horanská, AINova, odborný konzultant

Príspevok AINovy k rozvoju kultúrneho dedičstva malokarpatského regiónu

AINova je mimovládna nezisková organizácia, založená v roku 1996, ktorá od roku 1997 sídli vo Svätom Jure. Organizácia poskytuje vzdelávanie, konzultačné služby a zúčastňuje sa výskumných projektov v širokej spolupráci s domácimi aj zahraničnými partnermi. Aktuálne témy, ktorým sa AINova venuje sú: 1) budovanie občianskej spoločnosti a posilňovanie európskej integrácie; 2) skvalitňovanie komunikačných zručností a výučba cudzích jazykov; 3) veľkou témou AINovy od začiatku vzniku je ochrana a rozvoj prírodného a kultúrneho dedičstva.

Kvalita prostredia, miestny ekonomický a sociálny rozvoj, založený na zdedených hodnotách, strategické plánovanie rozvoja so spoluúčasťou dôležitých aktérov a dotknutých subjektov, sú kľúčové princípy, o ktoré sa projekty AINovy v oblasti miestneho rozvoja opierajú.

Aktivity AINovy v regióne viedli v roku 2005 k spoločnému projektu mesta Svätý Jur a AINovy, ktorého výsledkom je otvorenie Informačného centra. Cieľom Infocentra je budovať pozitívny vzťah obyvateľov a návštevníkov k mestu Svätý Jur a malokarpatskému regiónu.

Dlhoročné pôsobenie AINovy v historicky a prírodne atraktívnom prostredí malokarpatského regiónu sformovalo projekt „**Partneri pre dedičstvo**“. Širokospektrálny projekt má hlavnú ambíciu zvýšiť záujem verejnosti o kultúrne a prírodné dedičstvo malokarpatského regiónu a prispieť k zlepšeniu využitia jeho potenciálu pre obyvateľov, návštevníkov, ale aj širší región.

Príspevok sumarizuje výsledky prebiehajúcej kampane, realizovanej najmä vďaka podpore Rakúskeho kultúrneho fóra Bratislava, Prvej stavebnej sporiteľne, a.s, Nadácie Tatra banky a mnohých ďalších finančných aj nefinančných donorov:

- výstava „**Spoločné dedičstvo**“- fotografické postrehy rakúskej architektky Evy Hody, pripomínajúce spoločné hodnoty historického stavebného fondu a kultúrnej krajiny v cezhraničnom regióne Slovensko-Rakúsko-Maďarsko (2007);
- krátkometrážny dokumentárny film „**Budúcnosť minulosti – je čo a pre koho zachovať?**“ - prvý z pripravovanej „malokarpatskej trilógie“, zameraný na historické vinohradnícke mesto Svätý Jur (2009);
- „**Ocenenie za príkladnú obnovu 2010, 2011**“ - súťaž o príkladne obnovený historický objekt, ktorý prešiel obnovou zachovávajúcou jeho hodnoty (2009 – 2010);
- **Svätojurský náučný chodník**, adoptovaný žiakmi miestnej základnej školy a sprievodné zábavno-náučné a animačné aktivity pre deti aj dospelých (2009 – x);
- **katalóg** stavebných a umelecko-historických prvkov tradičnej architektúry malokarpatského regiónu (2009 – 2010);

KULTÚRNE DEDIČSTVO A HOSPODÁRSTVO

- spracovanie a a **prezentácia stavebno-historického vývoja vybraných objektov** Malokarpatskej vínnej cesty (2010);
- **“Premeny malokarpatského regiónu”** – trochu “netradičná” fotografická súťaž 2010-2011).

www.ainova.sk

Mgr. Barbora Lukáčová, BSK, riaditeľ odboru Stratégie a projektového riadenia

Finančné možnosti podpory projektov ochrany a rozvoja kultúrneho dedičstva

- 1) Základné informácie o možnostiach financovania aktivít v oblasti kultúry pre subjekty verejnej správy z externých zdrojov
 - a) Externé zdroje z fondov EÚ
 - i) Informácie o možnostiach a podmienkach podpory pre spomenuté projekty z Programu cezhraničnej spolupráce Slovenská republika – Maďarská republika, s Programu cezhraničnej spolupráce Slovenská republika – Rakúska republika (informácie sa budú týkať priorit, opatrení programu, oprávnených aktivít a výdavkov i systému riadenia projektov a pripravovaných výziev ako aj finančných prostriedkov ktoré sú k dispozícii žiadateľom).
 - ii) Informácie o programe kultúra 2007 – 2013
 - b) Štátny rozpočet
 - i) Grantový systém Ministerstva kultúry
- 2) Ukážky dobrej praxe – prezentácia vzorových projektov
- 3) Návrh spolupráce v oblasti kultúry na území BSK – prezentácia projektu RECOM